

Parler du moule divin, et, spécifiquement, de l'excision, voilà ce que le docteur Habibatou DIALLO aborde dans ce livre.

Sa lecture permet de connaître afin de mieux comprendre le phénomène de l'excision en ses origines, ses diverses formes, sa pratique et, surtout, ses inconvénients.

Kerɛnkɛrɛnnɛnya la, nin gafe in kono, dogotoromuso Habibatu JALO be kuma muso musoya minenw kan, nk'a b'a nen don fen min ni nogan ce kosebe, o ye npogotigiw ka siginegekoro ye.

Kunpan o kunpan b'an na, musow bolokoliko la, gafe in b'o kunpan bo an na, i n'a fo : musow ka bolokoli kun jonjonw, a kecogoyaw n'u kasaaraw.

MUSOMANNIN KA SIGINEGEKORO

KUNNAFONIW

Sebenbaga :
dogotoro habibatu jalo

EDIS

dogoro habibatu jalo

MUSOMANNIN KA SIGINEGEKORO

KUNNAFONIW

bayelmaɓa : Basiriki Ture
jaw dilanɓa : Nuhun Madani Tarawele (Banu)

EDIS

édition - diffusion - distribution
Niaréla Rue 465 - Porte 88 Tél. : 21 49 48 - B.P. : 6019
Bamako (Mali)

GAFE DILANBAGA KA KƆRƆFO

N ka kƆrƆfo in ye ɗogƆƆrƆmuso Habibatu JALO ka dipulomuseben kƆnƆkƆw kalanni jaabi ye, a ye kunkƆrƆta ni yamaruyaseben sƆrƆ min sababu la, a ka baara siratige la, san 1990, zuluyekalo la, ɗogƆƆrƆ ni faramansi walew kalansoba la Bamako.

Habibatu ka kunkƆrƆta ni yamaruyaseben in tun be : **Musomannin ka siginegƆkƆrƆ kƆcogoyaw kan Mali kƆnƆ, hadamadenya ni keneya sabaƆili walew siraw la.**

Kolɔsili la, gafe in kalanbagaw b'u janto siginegƆkƆrƆ walew lawereli furancƆw la, k'a damine san 1990 la, n'o ye Habibatu JALO ka ninini waati ye, ka n'a bila san 1996 la, n'o ye keneyakow ni hadamadenyakow jateƆineli waati ye Mali kƆnƆ.

O temennen kƆ, diƆe jamana horɔnyalenw ka tƆnba bolofara min ka baara nesinnen don keneya sabaƆili walew ma, n'o ye "OMS" ye, o be ɗogƆƆrƆ Habibatu JALO ka folenw sementiya musomanninw ka siginegƆkƆrƆ lawereli kan Mali kƆnƆ.

Nin bee de kƆsƆn, an ma yelema don ɗogƆƆrƆmuso JALO ka san 1990 ninini jaabiw la. Nka an ye jaabi sƆrƆlen kuraw de far'u kan, walasa bee lajelen k'a ɗƆn musomannin ka siginegƆkƆrƆ be ka noba min bo ka t'a fe an ka jamana kƆnƆ, siginegƆkƆrƆ min, ni bee lajelen b'i ta fo a kan, minnu b'a ɗƆn ani minnu t'a ɗƆn.

A ko taara ka bolo dan, hali an t'a tiƆe n'a nkalon boɗƆn ƆgƆn na tugun.

Ɔaniya min b'anw na nin gafe kƆnƆ, o ye : Jamanadenw fanba boƆi ye kunpan na musomannin ka siginegƆkƆrƆ waleya cogow kan, minnu mankutuli cogoya ɗƆw ye faratikoba ye.

NEBILA

Mali kƆnƆ, ɗogƆƆrƆw m'u nesin folo a nɛma musow bolokoli nafaw n'a kasaaraw ma.

O n'a taa bee, u y'a jira ko bana caman ju b'a la, sanko kƆnƆmaya ni denwolo sira kan.

Jekulu caman be ka musow bolokoli k'u kunko ye, minnu fanba ye musojekuluw ye.

N'an y'a laje ji nɛmajolen na, diƆe jamana horɔnyalenw ka tƆnba bolofara min ka baara nesinnen don keneyakow ma, n'o ye "OMS" ye, o y'a jira ko musow ka bolokoli ni keneya kƆdonnen don ƆgƆn na. "OMS" ka foli la, keneya dan te banantanya ni fiƆentanya ye, keneya ye hadamaden dafali ye a farikolo n'a hakili n'a ka hadamadenyakow bee la.

DiƆe kƆnƆ, seben caman bƆra musow bolokoli kan, k'a jira ko musoya yƆrƆ ɗƆw tigeli don, min degun b'a muso masinaw kan sira bee kan.

FƆƆgƆnko min be musow ka bolokoli la bi, o be ka sumaya don a ko kunkun n'a nenƆen tƆmoli la.

DAKUN FOLO

BOLOKOLI KOROW N'A KECOGOW

Musow bolokoli korow n'a kecogo

Bolokoli ye farikolo yoro do de boli ye ni nege daduman do ye. Musow ka bolokoli ye laadalako ye Afiriki ni Azi tilebi-nyanfan jamana caman kono. Cew fana ka bolokoliw be yen, minnu te kelen ye yorow la ani siyaw ni ngon ce.

Musow bolokoli y'u musoya yoro dow tigeli de ye, i n'a fo kerekun ni jefela dawolo fitinin fila. Jamana dow ka laadala, muso jefela yoro ninu mana tige, u be tila ka negenin koorilen do ke ka jefela datugu.

Musow bolokoli suguya naani minnu lakodonnen don olu file :

- Folo ye muso kerekun tigeli ye, n'a be fo ma ko sunna (laada) larabu jamanaw kono.

- Filanan ye muso kerekun tigeli ye walima ka kere bee ce ka bo yen ani ka dawolo fitininw yoro dow tige walima u bee lajelen. O ka ca farafinna sanko Mali la.

- Sabanan ye muso jefela da gerenni (noroli) ye.

- Naaninan ye jefela wagali ye bolo la walima ni nege daduman do ye. O bolokoli suguya ka dogo, nka a be ke Ositarali siya dow fe.

Mali la, musow jefela yoro dow tigeli be wele bamanankan na ko : bolokoli walima selijili wali siginegekoro.

Nin welecogow kun ye wale in togo kana fo paraki a jekan, a ka ke bonya ni maloya ni saame kono.

Bolokoli nafa dije kono ani Mali la

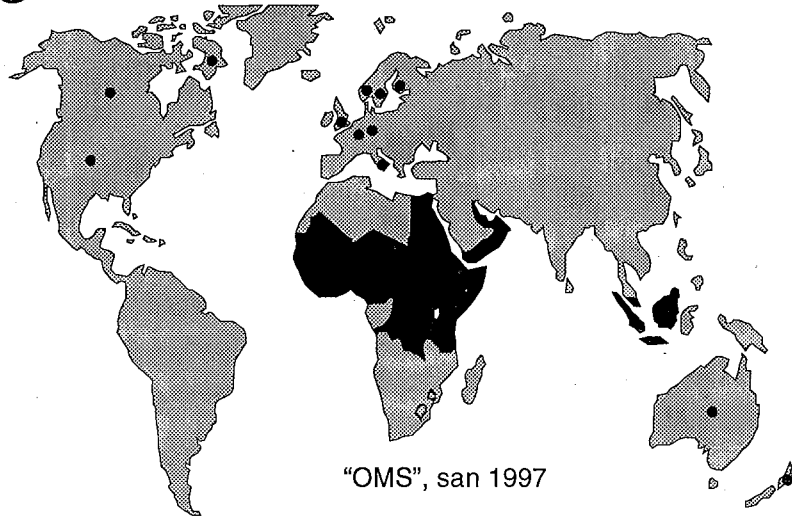
Dije kono

Musow ka bolokoli be ke Afiriki fanba kono, n'a bora jama-na damadow la, i n'a fo (Gabon, Kongo Barazawili, Kongo Kinshasha, Laginekatariyali, Angola ni Afiriki worodugu).

Mosiken ka fo la, Afiriki muso miliyon 80 ni ko de sigira nega koro. A y'a jira ko musow ka bolokoli in be ke Afiriki ni Larabujamana 40 jagon kono. A jirala ko Bosiwana ni Lezoto ni Oman be fara o hake kan.

■ Nin taamashiyen be yoro kofa musomannin ka siginegekoro be ke minnu kono

● Dunan yeke minnu be musomannin ka siginegekoro ke

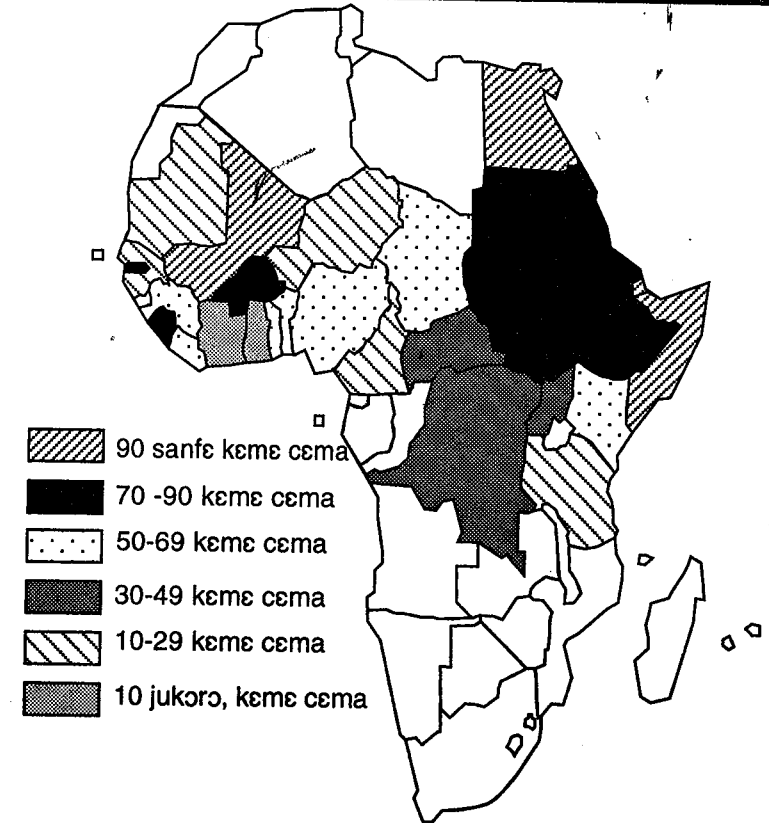

Dije jamana horonyalenw ka tamba bolofara min ka baara nesinnen don keneyakow ma, n'o ye "OMS" ye, o y'a jira dije tamba naani bee kono ko, musomisen ni npogotiginin miliyon 75 bolokoliw lakodonnen don. Nka a fanba ye farafinmusow ni Mansa Solomani ka jamana n'a laminiw (Ecopi) ye.

Jogonye do kera Bamako san 1985, a jirala min senfe ko siya foyi te Lagine minnu musow te sigi nega koro.

Npogotigi minnu te boloko Benen, o hake ka dogo. A jirala ko Kodiwari dogotoro min be Kokodi, a muso tinto 100 cema, 30 ka geleyaw ju ye bolokoli ye.

Musomannin ka siginegekoro jateminci Afiriki kono, "OMS" san 1997

Misirajamana min tun nɔɔn ka dɔɔ musow bolokoliko la, olu ye sariya dɔ ta san 1997 desanburukalo la min be fusiri musow selijili la.

Sahara woroduguyanfan farafinw ni Libikaw fana b'u denmusow boloko.

Musow be boloko larabu jamana werew kɔnɔ, i n'a fo : Zɔridani ni Siri ni Oman ni Makajamana ni Yemɛni woroduguyanfan.

A be ke Malezi ni Endonezi silame yɔrɔ dɔw la, nka yen ta man jugu kosebe.

Larabu jagokelaw donna ni musow bolokoli ye Birimani.

Min ye Farajela ye, tungarankew b'u denw seliji. Nansaraw be hakillabanabaato dɔw fana kerekun tige.

Mali la

Bolokoli nafa hadamadenya sira kan

Mali la, n'a bora surakaw ni burudamew ni korɔborɔ dɔw la, musow be boloko jamana seleke naani bee la.

Jɔyɔroba b'a la hadamadenya ni seko ni laada sira kan. Musow bolokoli laada sinsinnen don Mali la cogoya la, hali a te si mɔgo la k'a fo du dɔw kɔnɔ ko denmusow te sigi nege kɔrɔ.

Mayiga (Lala) ye muso 28 nɔɔn nininka fen min b'u bila u denmusow selijili la. A ye jaabi minnu sɔrɔ olu file :

- 100 cɛma 57 y'a jira ko laadako don.
- 100 cɛma 14 y'a jira ko fen cɛni don.
- 100 cɛma 7 ko diine ka fen wajibiyalen don.
- 100 cɛma 7 ko a be musomanninw basigi.
- 100 cɛma 4 ka foli la, a be musokɔnɔma ka tin nɔgoya.
- 100 cɛma 4 ka foli la, a be ke sababu ye muso ka fucece sɔrɔ.

Dɔɔnin-dɔɔnin, mɔgo ladamunenw be ka hakilina kura numanw sɔrɔ bolokoli kan.

Jate ninnu be ta keme o keme cɛma

1- Kayi 98,6

2- Kulukoro 99,3

3- Sikaso 96,6

4- Segu 93,9

5- Moti 88,3

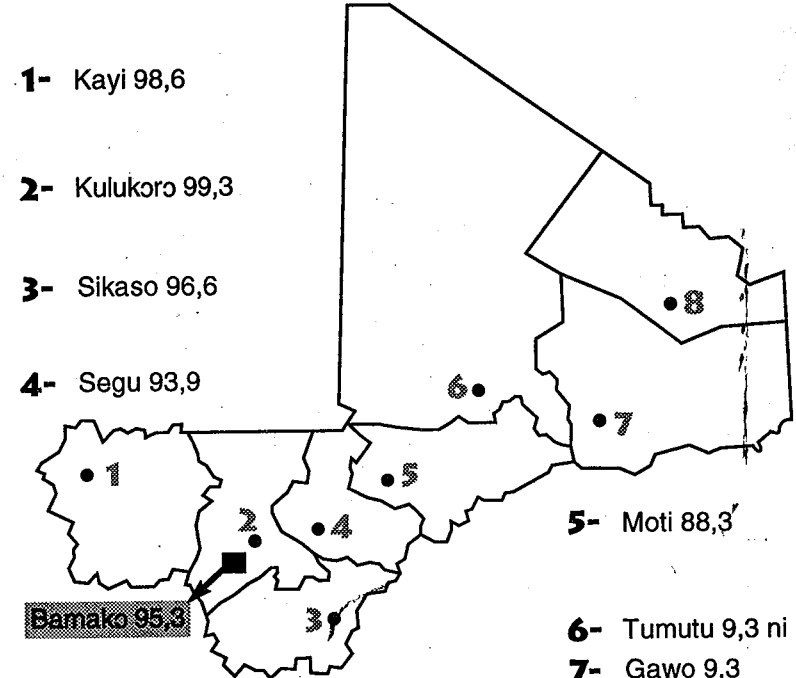
6- Tumutu 9,3 ni

7- Gawo 9,3

Duguba kɔnɔ

8- Kidali

Nin jatew bora Hadamadenyakow ni keneyakow jatemineli min kera Mali kɔnɔ san 1995-1996

San kereciyenw folo de y'u ka nisongoya jira denmusow ka bolokoliko la. O kera san 1966 la.

Farafinmuso kalannen dɔw fana y'u naniya jir'a kan, nka o ma ke wale kuntaalajan ye.

O cogo de la Asitan JALO, n'ale faamuyalen don hadamadenya walew kalanni na, o folo de ye musow ka bolokoli k'a haminankoba ye fo ka jɔyɔroba d'a ma, a ka kalan kunceseben kɔnɔ lakoliba la, san 1978.

Mali musow ka jekulu min tun ye "UNFM" ye, o ye kalan do laben san 1985, min semejiri tun ye musow ka bolokoli sege-segeli ye. Kabini o waati fo sisan, laje caman kera denmusow ka selijili kan Mali tonkun naani bee la. Kunnafoniseben caman kumara a kan.

Arajoso ye jemukan kerenkereennen ke bolokoli kan san 1990, zuwenkalo la.

An be don min na, i ko bi, musow ka selijili y'i conconron k'a ban Mali la hadamadenya yiriwaliko bee la.

Kati DOLO ye jateminε do ke Bamako ce w ni muso dow fanfe :

Cε 100 cεma 70 ɲogon ani muso 100 cεma 72 ɲogonna y'a jira k'olu wajibiyalen don k'u denmusow boloko, walasa u kana laada lawuli min te numan fo muso bolokobaliw kan. Dudenw ɲesiranya fana faralen don o kan.

Cε 42 ni muso 42 keme o keme ce ro, olu y'a jira ko nafa be musow bolokoli la.

Cε 56 ni musow 47 keme o keme ce ro, olu y'a jira k'a kasaaraw ka ca.

Bangebaga 40 keme o keme ce ro, olu k'u ma kojugu foyi ye u denmusow bolokolila la.

Cε 77 ni muso 52 y'a jira k'olu miiri la, denmusow bolokoli bena silatunun ni kunnafoni nafamaw dili ye jama ma.

Hake jateminεli

ɲinini baaraba saba kera musow ka bolokoli jensen yorow kan Mali la.

Asitan JALO ye mogo dow nininka Bamako ni Segu duguw dafelaw la, san 1978. A ka jaabi sorolenw file :

Muso kunda :

Jonw sigira nege koro ?

Muso 100 cεma, 97 k'olu selijira.

Muso 100 cεma, 3 k'olu ma seliji.

A y'u nininka u bolokora k'u to si jumen na ?

- Muso 100 cεma, 38 k'olu sigira nege koro sanni u si ka san kelen dafa.

- Muso 100 cεma, 9 k'olu bolokora san 1 ni san 4 ce.

- Muso 100 cεma, 27 k'olu bolokora san 5 ni san 9 ce.

- Muso 100 cεma, 26 y'a jira k'olu bolokora san 10 ani ko.

Cε kunda

Aw denmusow bolokora wa ?

- Muso 100 cεma, 83 bolokora

- Muso 100 cεma, 14 sigira nege koro

U bolokora k'u si to san joli la ?

- Muso 100 cεma, 54 ta kera sanni u ka san kelen soro.

- Muso 100 cεma, 44 ta kera san 1 ni san 7 ce.

- Muso 100 cεma, 2 ta kera san 7 ani ko la.

San 1985, Mali musow ka tonba "UNFM" ye jateminε do ke, min jaabiw file :

Muso bolokolenw

- Maninkamuso 100 cεma, 85 de selijira.

- Khasonkamuso 100 cεma, 75 de bolokora.

- Marakamuso 100 cεma, 62 sigira nege koro.

- Bamananmuso 100 cεma, 62 bolokolen don.

- Senufo ni Minankamuso 100 cεma, 30 doron de bolokolen don.

- Surakamuso ni Burudamεmuso 100 cεma, 9 doron de bolokora.

- Bobomuso 100 cεma, kelenpe de sigira nege koro.

San 1984, Mayiga ye muso dow kumaɲogonya, minnu si kasabi tun ka ca ni san 15 ye. O kumaɲogonya jaabiw file :

Muso bolokobaliw tun ye 14 ye, keme o keme kan.

Bolokolenw tun hake ye 81 ye, keme o keme kan.

Suguya folo musow tun ye 18 ye keme o keme kan.

Suguya filanan musow tun ye 63 ye keme o keme kan.

Suguya sabanan musow tun ye 4 ye keme o keme kan.

Bamananmusow, Fulamusow, Marakamusow, } O hake tun ye 100
Senufomusow, Kadomusow Maninkamusow : } ye 100 o 100 kan

Koroboromusow }
ni Burudamemusow : } O hake tun ye fu ye 100 o 100 kan.

* Nin jatew bora **Hadamadenyakow ni keneyakow jate-**
mineli min kera Mali kono san 1995-1996, san wooro ne
ka baara kelen kofe :

- Bamananmusow 98,9 keme cema
- Fulamusow 98,4 keme cema
- Marakamusow 98,6 keme cema
- Senufomusow ni Minanka musow 95,6 keme cema
- Kadomusow 84 keme cema
- Maninkamusow 98,1 keme cema
- Koroboromusow 47,8 keme cema
- Burudamemusow 16,5 keme cema

Nin jatew be ta bolokoliw kan.

DAKUN FILANAN

MUSOW KA BOLOKOLI JUJON N'A KUNW

Musow ka bolokoli jujonw ye mun ye ?

Musow ka bolokoli be ke kabini lawale la.

Erene NELI y'a jira ko musow tun be boloko Misirajamana kan san 6000 jigon sanni Yesu Kiri bangeli ce. Yen kerfe jamana dow fana tun b'a ke, i n'a fo : Mansa Solomani ka jama-na ni Siri ni Perisi jamanaw.

Musow ka bolokoli taamashiyen yera, Furawunew ka waati musosuw la, minnu tun lamaralen b'u bolo Misirajamana kan.

A jirala ko kabini silameya tun ma don larabu jamanaw kono, larabumusow tun be sigi nege koro.

Ayetyusi ko kerekun be muso cenege bonya fo k'a damatemen, o de koton larabuw b'a tige, dow be musoya da noro, walasa belebele ka bo muso ka ce ko la.

Mogo caman y'a sementiya ko n'i ye muso bolokobali furu, i kelen ta te, bawo a tena foyi k'i bara ni jeneya te. U y'o jate-mine ke Geresi ni Endujamana ni Perisi, musow tun te boloko yen yoro minnu na.

Fabirisi y'a jira san 1649 ko kun saba de be Misirajamana mogow bila musow bolokoli la :

- a folo, o ye kerekun ye, min janya kojugu jatelen don u bolo sogosu ye min be kafonogonya geleya ;

- a filanan, u be muso kerekun jate ceya bisigi de ye, min ceman ni ;

- a sabanan ye, u lawaji dogoyali ye, walasa ka caman bo u ceko mine la.

Jonisi ko san 1736, farajew fana tun be musow sigi nege koro walasa k'u kerekun sogosulama bo yen, n'o te u ni muso werew be se ka nogon nege da kafonogonya sira kan, walima u yerew be se k'u nefela minenw, i n'a fo kerekunw n'u nogonnaw momo, k'u mosimosi, fo ka t'u ceko nege da yoro min.

San 1832, Hatin ko muso minnu te kunfirifiri don ceko la, fa falama b'a dow la, a te ben folu musow ka boloko.

Nin b'a jira ko kun caman be musow ka bolokoli la.

Sorokow hakilanaw kunda

Sosiyalisimu mogo faamuyalenw y'a jira ko musow ka bolokoli kun jonjon tun ye soroko sariya do de ye, mun tun b'a nini ka datigiya ke ciyen ye cew bolo, walasa musow ka k'u bolokofefenw ye.

Ameriken fato ka jatoya bonya kojugu y'a wajibiya u ka seliji, ka camanba bo u ka kakalaya la, yalasa k'u mara.

Dogotoro ni farikolo kunda

Didero, n'o tun ye Faransi sebennikela ba do ye, o ko musow kerekun bonyali siranne de ye cew bila u bolokoli la, walasa u kana damakene ce ni musoya la; k'a masoro nefela jolen n'a wulilen ka kan ka ye ce doron de la, a ka kan ka muso nini ni min ye, walasa ka den soro.

O siratige la, dogotoro dow fana b'a fo ko kerekun tigeli ye

sogosu bolen ye, min be musow nefela cene ka t'a fe, ani ka do bo a ka cekonege la.

Diine kunda

A jirala ko musow selijiliko la, diinew ma dowerε ke fo ka tugu laada korow ko. O misali be ta Mali kan, yoro min bee y'a jira ko bolokoli ka koro ni diine ye.

Diine donnenbaw fen o fen donna dine kono, silameya fara kereciyena n'u nogonna werew kan, a jiralen te min diine seben kerengerennen si kono, ko musow ka bolokoli ye laada-ko ye.

Nka, o n'a taa bee Hadisaw be fen caman fo a kan ka Kurane konokow dafa. O yoro dow b'a jira k'ani kuntigi Mahamadu "Kisi ni neema b'a ye" ko bolokoli wajibiyalen don ce kan, nka danbeko don muso bolo.

Bewon ka foli la, kira Mahamadu y'a jira ko musow sigili nege koro tun wajibiyalen don Misirajamana ni Siri.

Koro were min b'o la, o b'i n'a fo silameya yere kera sababu ye ka musow bolokoli jensen jamana dow kono, minnu tun t'a don, k'a soro a ni diine te fan kelen. O yoro de la, nagami donna laada ni diine sariyaw ce.

Nin nogon si kera Misirajamana ni Mansa Solomani ka jamana kereciyen nemogow fe, minnu ye musow bolokoli yamaruya.

A jirala ko Afiriki cemanceanfan n'a tilebin ma to ko lara-bu jamanaw ka musow selijiliko la. O misali do ye musow nefelaw noroli ye, yen yoro jamanaden dow fe minnu b'u senkan sanga ni waati bee, n'u te sigi yoro kelen.

Musow be sigi nege koro yoro kofolen ninnu na k'a damine san 7 la fo ka s'u ka sunguruya dafa ma, n'o ye sinw boli ni laada yeli ye. O tun be dab'a kama walasa muso kana nine o dimi ko abada, min b'a jir'a la sanga ni waati bee, danfara min bee denmisenniya ni sungurunya ce.

Nka bi, mun na o laada kelekura, k' a tɔ kɛ denyɛɛninw tile damadɔw bolokoli ye. Kolokani bolokola dɔ cɛ ka kuma kɔnɔ, o y'u fɔ k'a b'i n'a fɔ, an denw sungurunya kogɔlen ninnu bolokoli dimi de tɛ kun an fɛ bilɛn. U makari b'an na.

Min ye silamɛya diinɛ ye, o ma musow bolokoli kɔn cogo min na, a m'a wajibiya ten.

Silamɛ minnu b'a kɛ, olu ye misali ta an kuntigi Mahamadu de kan "Kisi ni nɛɛma b'a ye", bawo kira y'a dɔn nk'a ma foyi kɛ k'a bali.

Min ye kereciyɛnw ye, Misirajamana taw y'a kɛ babini lawale.

Farafinna sanko Mali kɔnɔ, kereciyɛnw bɛ denmusow boloko. N'a ma diya u ka diinɛ nɛmɔgo min ye, a ka yeko don, nk'a ka fɔko tɛ.

Miirina kunda

Mɔgo minnu bɛ musow surunnadon, olu ka foli la, cɛw ye musow boloko walasa u ka se ka u k'u sago ye, k'u kɛ bolokɔfɛfɛnw ye. Olu yɛrɛ bolo, a bɛ muso cɛko nege dɔgɔya walasa a kana se k'i yɛrɛ sanga a cɛ ma cogoya si la, bawo cɛ fila tɛ se ka kɛ du kɔnɔ.

Mɔgo dɔw yɛrɛ ye musow bolokoli ni cɛkɔboli de sanga nɔgɔn ma. N'a bɛ musow cɛko nege dɔgɔya a bɛ cɛ kɔbɔlɛnw fana bali musoko la.

N'an y'a lajɛ ji nɛmajɔlɛn na, muso kerekun tigeli bɛ tɛ cɛya donni nɔgɔya a musoya kɔnɔ, ka muso k'a sago ye, o jɔyɔrɔ jumɛn bɛ furumusoya ni denbatigiya kan. Musow surunnadonnaw k'o yɔrɔ la, ko bolokoli tɛ fosi ye muso danbɛ laafali ko cɛw bolo, walasa kolokojuguya sugu o sugu ka d'u ye, u k'o d'a kan.

Diinɛw ni laadaw ni seko ni dɔnko kunda

Zerimɛni y'a jir'a ka sɛbɛn dɔ kɔnɔ, ko bamanamusow

bolokoli sirilɛn don dijɛ kɔnɔ fɛnw dacogo de la.

O fɛnw dacogo miiriya siratige la, musow ka siginɛgɛkɔrɔ ju bɔra dijɛ muso fɔlɔ, min bɛ wele ko : "Musokɔrɔnin" o n'a furuce, dijɛ cɛ fɔlɔ, min bɛ wele ko : "Pɛnba", olu fila ka fɔnɔgɔnko de la. A cɛ ka jɛnɛya kɛlɛnya gankɔjugu a la, a diminna ka hadamadenw bɛɛ boloko n'a sɔninfaraw n'a ninw ye; a ni mɔgo o mɔgo ye nɔgɔn kunbɛn Musokɔrɔnin n'a furuce Pɛnba, a y'o bɛɛ bɔrɔtɔ cɛw ye. A tun mana maga mɔgo o mɔgo la, a b'o nɔgo n'a ka janfa nɔ ye.

O cogo de la, Musokɔrɔnin ka janfa mɔgo in fanga, min tun ye "wanzo" ye, a taamato y'o junjun hadamadenw kan.

K'a ta o don na fɔ bi, don fɛn o fɛn mana sɔrɔ o ni wanzo bɛ wolo a joli n'a farikolo kan, n'a magar'o la dɔrɔn. Wanzo ye Musokɔrɔnin kumakan de ye. Wanzo bɛ mɔgo o mɔgo la, o tigilamɔgo mana maga fɛn o fɛn na, a bɛ wanzo fanga in yɛlɛma o fɛ. Wanzo bɛ cɛ sogonin daburu de la ani muso kerekun. A tɛ foyi lasɛ hadamaden ma ni jagami tɛ. O tɛmɛnnɛn kɔ, a bɛ dɛnsɔrɔ bali, ka muso kɛ kɔnan ye.

Walasa denkɛni ka basigi, ka furu kɛ, ka den sɔrɔ ani ka sonni kɛ fɔ a wanzo ka bɔ a la. O boli de bɛ na ni cɛ ni muso bolokoli ye ani laadala ko wɛrɛw matarafali. Wanzo fanga fanba bɛ bɔ bolokoli basi (joli) fɛ' dugukolo la. A tɔ bɛ kɛ tasuma sisi ye, denmisɛnw b'u pan min kunna sann'u ka don u ka sow kɔnɔ.

Nka wanzo tɛ tunun : Ntomo ka dow b'a minɛ, n'o ye bilakorow ka tɔn ye. O de kɔsɔn, ni denmisɛnnin sara sann'a bolo ka ko, sonniw bɛ kɛ, k'a farila wanzo minɛ k'a nɛsin dow ma, walasa a kana kojugu kɛ nɔgo la. Funankɛnin bɛ se ka furu kɛ, n'a wanzo tununna, k'a nama fifa. O de kama, wanzo tɛ mɔgo o mɔgo la, o tɛ sɔn abada ka hadamaden wanzoma furu.

Zerimɛni ka foli la, hadamaden bɛɛ jujɔn ye cɛ tɛ musoya ye. Denmisɛnya la, cɛmanin musoyayɔrɔ b'a sogonin daburu

la, nka musomanin cɛyayɔrɔ y'a kerekun ye. Bolokoli kun dɔ ye cɛmanin musoyɔrɔ tigeli, k'a ka cɛya da kɛnɛ kan ani musomanin cɛyayɔrɔ tigeli, k'a ka musoya jɛya, k'a da kɛnɛ kan.

A b'i n'a fɔ bamananw bara ko cɛw ni musow bolokoli y'u donni de ye cɛyaso ni musoyaso kɔnɔ, k'a balikuya. N'u bolokora, o y'u donnen ye balikuw ka tɔn na.

Fɔlɔ-fɔlɔ bamananden cɛmanin tun bɛ sigi nɛgɛ kɔrɔ, u san 18. O kɔ, a bɛ biri kɔmɔ la. Nka sann'u ka boloko, u bɛ wele bilakorow, minnu tɛ foyi don k'u nɛfɛla datagu ni npogi tɛ. N'u bolokora u bɛ kulusi don, ka musow furu, ka cɛminɛnw ta.

Bamananden npogotigiw fana tun bɛ sigi nɛgɛ kɔrɔ, u san 16. O nana kɛ, u tun bɛ biri, ka lɛnpɛn bila fini ye. U bɛ taafe siri. U ka furasiw tun bɛ bɛ kɛ, n'u ka joliw kɛnɛyala; o kɔ, u b'u cɛlaw sɛgɛrɛ.

Mariseli GIRIYOLI fana ye musow ka bolokoli laadaw laka-li kadɔw bara. A y'a jir'a ka sebenni kɔnɔ : Nin farikolo ye muso ye, min dalen don a kɔkan, kɛnɛka ni worodugu cɛ, k'a nɛsin kabakolo ma. A musoya ye ntigineso ye; a kerekun fana ye ntigineso ye. Ama ye cɛganɛn kulukutu ye, min b'a fɛ ka jɛ ni muso in ye. A y'i madon a la. O de nana ni dijɛ nagami fɔlɔ ye.

Ala y'i madon tuma min na, ntigineso wulila ka sira d'a nɛ, k'i cɛya jir'a la. A nɛfɛla ni dunankɛ ta bɛɛ ye kelen ye; kafɔnɔgɔnya ma bɔ bilen. Komi se bɛ Ala ye, a ye ntigineso jensen, ka musoko ke dugukolo fɛ. Filanan minnu tun ka kan ka sɔrɔ o senfɛ, olu yɛlɛmara k'u kɛ kungokɔnɔwulu kelen ye, ka Ala ka gɛlɛyaw ni degunw taamaseerew bange.

Ala ye kafɔnɔgɔnriya wɛrɛw kɛ n'a furumuso ye, nka kasaa-ra ma bɔ olu la, barisa muso bolokoli kɛra sababu numan ye ka dansigi nagami la.

Ala farilaji, n'o ye ji ye, o ye dugukolo sɔgɔ, o kɔfɛ, hadamadenw tɛmenna n'u ka filaniwolo ye.

Kabini lawale, hadamaden kelen tun ye mɔgɔ suguya fila ye, bawo cɛya ni musoya tun b'a kelenpe la. Cɛ dɔrɔn tun t'a dɔnna mɔgɔ ye sanko muso. Cɛ musoya yɔrɔ tun y'a sogonin daburu ye. Muso cɛya yɔrɔ tun y'a kerekun ye. A yera k'o cɛ tɛ musoya tun ni cɛ ka kɛwalew tɛ bɛn; a ninina an fɛ o de la, ko min ka surun sawura min na, o ka t'o sira fɛ, k'o da kɛnɛ kan.

Nomo ye cɛ boloko, k'a musoyayɔrɔ tige k'a bɔ a' sogonin daburu la. O daburu fana y'a yɛrɛ yɛlɛma k'a kɛ wara sidɔnbali ye, min tɛ sa ye, wa kamanmafɛn fana tɛ, nk'a jatera saw de fɛ. O wara in tɔgɔ ko Nayi.

Cɛ jenna a muso fɛ o la, o kana filanin 4 wolo, n'o bɛ bɛn den 8 ma. O filanin fɔlɔw de kɛra kadɔw burujuw ye. Muso ka tin dimi jiginna a kerekun fɛ, sigifɛn dɔ nana min tige, n'a y'a yɛrɛ yɛlɛma k'a kɛ buntɛni ye. Cɔn n'a b̄ara kɛra musoya ye, baga kɛra ji ni basibɔn dimi ye.

Nin wale de kɛra dugukolo la juru taaamaseere ye hadamadenw bɛɛ fan fɛ, barisa an bɛɛ lajɛlɛn bɔra bɔgɔ de la, k'a daminɛ dijɛ cɛ ni muso fɔlɔ la. Juru kɔfɔlɛn in bɛ sara musow fɛ, n'u ka kalo laadaw ye.

Ni cɛ sogonin daburu ma tige, ka muso kerekun tige, k'u ka cɛya ni musoya da kɛnɛ kan, k'u bange, u bɛɛ dama ka kan, u bɛ fanga ye kelen ye.

O de kɔsɔn, a dagalen tɛ ka bilakoro sanga muso ma, bawo a b'i n'a fɔ muso min ma boloko, ni cɛya ni musoya bɛɛ b'a kelen na nɔgɔnfɛ. Ni fu tun ma siri cɛ-tɛ-musoya wale la, hadamaden tun tɛ se ka bange abada.

Npogotiginin kerekun ye filanincɛ taamaseere de ye, a ni min tɛ se ka kafɔnɔgɔnya kɛ, ka den b'o la.

Dugukolo ye Ala bali cogo min na, k'i kankan a nɛ, wala-sa a kana se ka jɛ a muso fɛ, cɛ o cɛ mana jɛ muso bolokobali fɛ, a kerekun b'i sɔgɔ o cogo la; bawo cɛya min b'i kun o nɔgɔnna de y'a kerekun ye. Kadɔw ka lada b'a jira

tuguni ko taafan kelen te hadamaden "ce-te-muso-te" la. A taafan te se ka jeya fo a ka ceya sawura walima musoya sawura ka da kene kan.

Denmisennin te se ka mogosebe ko numan foyi ke, fo n'a bolokora. O de kason bilakoro te se ka jo son, ka komo ye; a te se laadala furakelaw ka furaw korow don, a te se ka bagan siri, a te se ka seben don a kan na.

Bolokoli basibon ye jo sonni de ye. Dugukolo de b'o jolin min.

Nin bee b'a jira ko cew ni musow bolokoli korow ka ca, a kunw ka ca : a tun kun do ye mogo juguw ni subagaw ni sigifenw genni ka bo funankenin na ni jolibon ye, n'o y'a ka jurusara ye, an'a ka ceya wali musoya dali kene kan, ka taafan kelen don a koro, a ka bo ce-te-musoya la. A kun do fana ye bolokoli mununi ye, ce fe bolodijogonma sira kan muso fe.

Min ye noroli ye, fen min be fo kan ka caya, o ye npogotigi ka npogotigiya toli y'a nona. Kun jonjon ma fo ale kan laada sira la.

A kolosira ko kunba fila de be musow bolokoli la, minnu te kelen ye.

- Folo, o ye musow bolokoli min daminena Misirajamana ni Mansasolomanni ka jamana kan, n'olu y'a lase larabu jamanaw ma, kabini an kuntigi Muhamedi "Kisi ni neema b'a ye", ma bange.

- Filanan, o ye Afiriki farafinw ka musow bolokoli ye, laadala sira kan, walasa npogotigi ka bo ton do la, ka don ton were la.

N'an y'a laje ji nemajolen na, silameya nan'a soro musow be boloko Afiriki farafinw bara; nka sanni silameya k'a kon, a y'a sinsin Afiriki jamanaw kon.

An be don min na, i ko bi, bolokoli be ka ke si la, min b'a jira k'a be ka laada korow sirabila.

O misali ye denjereninw bolokoli y'an bara bi, k'a soro u ma san 10 ni ko soro.

O yoro de be ka musow ka bolokoli ni silameya don jogon na.

DAKUN SABANAN

BOLOKOLI WALEYACOGO

Musow bolokoli kecogo bamananna

Zerimēni y'a lakali nin cogo la :

A ko : Numumuso daɗaɗilanna de be musow boloko n'a ka neɗemurunin ye. Neɗe in ye ceɓman de ye, min be tile jira; a kala ye musoman ye, min be kerekun ni kolo jira. Muso min be bolokoli ke, o be bololanegew ni baganw don a yere la, ani ka tulufinman do mun a neɗa la, walasa ka kisi bolokobaliw ka "wanzo" ma. '

Bolokoli be ke tile fe, dugu dafela la, solimadenw somogow neɓa. Dugu dow la, a be ke numumusow ka dagajeniyorow kerefe. Npogotigininw b'u sigi kelen-kelen daga birilen do kan, u b'u boloko min kan. Somogow b'u ta ke delili ni sonni ye, walasa u denw numan ka bo.

Ni bilakoro min sogonin daburu te se ka tige bilen, u be joli bil'o woro la cogo min na, k'a ke i n'a fo a bolokora, o neɗonna ko do fana be ke npogotiginin neɗela fiɓema la, o cogo la, k'o ke o ka bolokoli nonabila ye.

Npogotigininw man kan ka kasi janko ka kule wali ka nunan bolokoli dimi bolo; a nininen don u fe, u ka farinya soro, ka donkilida walasa ka wanzo labo negekorosisigi waati. Npogotigi min mana boloko k'a ne ni musokiseya ye, a be fo ma k'o b'a yere don; mogosebe don; danbe be min na.

Nka npogotiginin sonjugu, kolokojugu bolokocogo te ne fiyewu.

Jon be bolokoli ke ?

Musow ka bolokoli be numumusow de bolo, i n'a fo numukew be bilakorow boloko cogo min na.

Nka, an be don min na, i ko bi, dogotoro caman be bolokoli ke.

Npogotigiw ka bolokoli be ke si hake jumen na ?

A ka c'a la, bamananw bara, npogotigiw be boloko san 8 ni san 13 ce.

Laada sira la, bolokoli sirilen don samiye diya n'a goya la. Bamananw bara, npogotigi kulu de be boloko jogonfe. O dun ye koba ye, min musaka ka bon wa a jo dunta te donin ye.

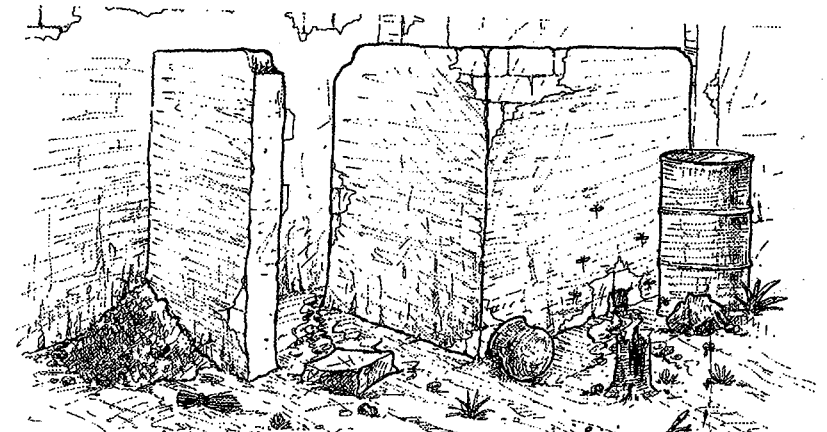
Siko jatemine be ka dogoya ka t'a fe bolokoliko la, bawo an be ka tugu nansaraw ko fen caman na, minnu b'an danbe lagosi a dow la.

Mali faaba kono bi, n'o ye Bamako ye, denjerenin muso-manw be boloko, u wolo kunjogon folow kono.

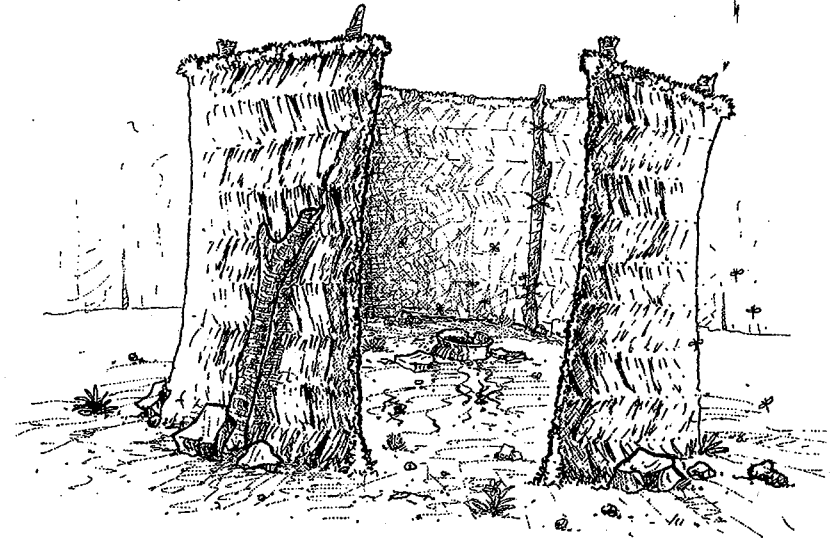
O yoro la, laadako kuma te se ka fo yen, hali n'a be fo, laadakorow te ke bilen, nka fen do de be ke k'u latilen.

Npogotigiw ka bolokoli be ke yoro jumen ?

Dugu bee n'a ka cogoya don. U b'a ke negen (sutura) kono yoro dow la. Dow b'u ta ke dugu dafela jiritunin do kono, laadala bolokoli be ke negen kono.

1 negen dilannen bogobirikila

2 negen dilannen ni kaara ye

Npogotigiw ka bolokoli be ke cogo di ?

An ka Kati DOLO lamɛn :

Bolokoli bɛ dɔgɔ da bolokolimusɔ ye.

Bolokoli bɛ ke sɔgɔmada jɔona fɛ. Npogotigininw bɛɛ bɛ fara nɔgɔn kan so kelen kɔnɔ, ka taa n'u ye kelen-kelen nɛgɛn kɔnɔ, k'u di bolokolila n'a dɛmɛnbagamusɔ 2 wali 3 ma. U bɛ fini bɛɛ bɔ npogotiginin na, k'a tɔ t'akulukutu ye. U b'a lasigi kabakuru pɛnpɛnɛnnin dɔ kan, k'a worow waga kosɛbɛ. A ka c'a la, minnu ka dɔgɔ, olu tɛ ta yɔrɔ kelen wa u ka mankan ka ca. Dɛmɛnbagaw b'olu dɛrɛ, walasa numumusɔ ka se k'u boloko. Npogotigi minnu nɛnatigɛlɛn don, olu ja ka farin ka tɛmɛn fitininw kan. Bolokolila bɛ kerekun (musoya nunkun) ni musoya daburunin fila minɛ n'a bolonkɔni 3 ye, o kɔ murunin min b'a bolo dɔ la, k'o kɛ k'u tige ka bɔ yɛn.

Basi bɔra yɔrɔ min, u b'o ko kɔnuman ni ji ye, o ko ka fura finman dɔ k'a la, min dilannen don ni kungokɔnɔ jiriw ye, walima u bɛ misibo fana k'a la, walasa joli ka jɔ.

U b'u nɛfɛla datugu ni finimugukɔnɔnin dɔ ye, ka taafɛ finman sir'a la ani ka kamisoli don a kan na.

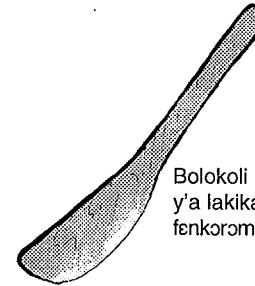
O kɔ, u bɛ don solimadenso kɔnɔ, n'o bɛ wele ko bure fɔ ka taa s'a kɛnyali ma dɔgɔkun fila nɔgɔn kɔnɔ.

A ka joli bɛ fura kɛ tuma bɛɛ ni misinare ye. Ni bolokoden bɛ nɛgɛnɛ kɛ, joli min b'a nɛfɛla la, o b'a dimi. O yɔrɔ la, nsemɛ bɛ furaji dɔ seri joli kan fɔ ka taa solomaden tila nɛgɛnɛkɛ la. O de b'a ka joli dimi mada. Nsemɛ ka baara dɔ fana ye fɛnjuguw gɛnni ye ka bɔ solimadenw na. Sufɛ, a b'u dege dɔnkiliw la, ka cɛlasigi baaraw nɛf'u ye : furumusow ka kan ka min kɛ, k'u furucɛw n'u buranw bonya, k'u gasisigi, k'u tɔpɔtɔ.

Galodugu kɔnɔ, musobolokolila b'a yɛrɛ dɛmɛ ni mɔgɔ fila ye, minnu bɛ bolokoden dɛrɛ. Min b'o bolokocogo ni togodaso ta bɔ nɔgɔn ma, kerekun (musoya nunkun) ni musoya daburunin fila bɛ minɛ ni pɛnsinɛgɛma ye, o kɔ k'u tige ni

kɛmɛsu ye (siso). Olu t'a bɛɛ tige, i n'a fɔ togodalamɔgɔw fɔ ni bolokoden min somɔgɔ yɛrɛ y'o nini.

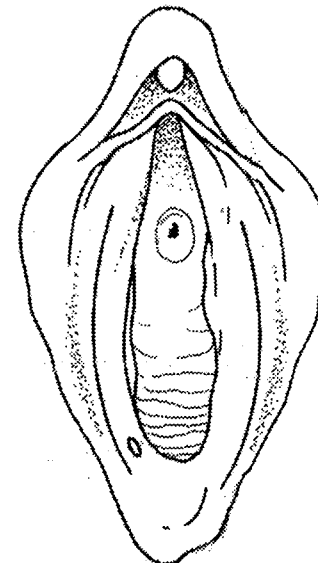
Duguba kɔnɔ, u mana musomannin boloko, u bɛ basijolan anpuliji dɔ k'a nɛfɛla joli la, o kɔ ka pomadi mun a la. U bɛ to ka segin u furakeli kan fɔ ka t'a kɛnyɛya pɛwu dɔgɔkun kelen kɔnɔ.

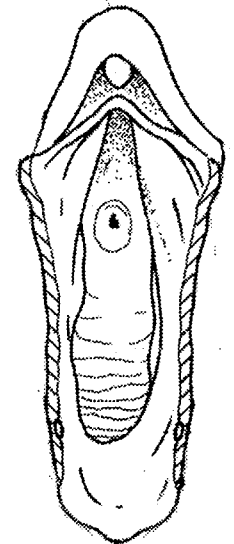
Bolokoli bɛ kɛ ni minɛn min ye. (Nin y'a lakika ye min bɛ Muso Kunda fɛnkɔrɔmarayɔrɔ, Bamako.)

Bolokoli muru labɛnɛn caronni kama

Nɛfɛla dawolo fitinin nugulenw, i ko jirifeere.

Nɛfɛla dawolo fitinin tigsɛnɛw, bolokoli sɛnfɛ.

Bolokoli daw lakalili

Ɗamabugu

Ɗamabugu ye bamanan dugu do ye, min ni Kolokani ce ye kilometaɗe 15 ye, ka taa keɗeɗa fe.

Laadala numumuso bolokolila musokorɗa do be yen, min ni dogotɗoɗo yere tun be baara ke dogonfe, bawo a ye tin-minemusow ka kalan ke.

Ale y'a jira k'ale be se ka musomannin 3 walima 10 boloko dogonfe, minnu si te san 7 bo.

A m'a dogo ko geleya be baara in na. A geleya folow ye basibon ye, n'o be tali ke bolokoden tere la. Nka feere caman b'ale bolo k'o kunben. A ko tugun ko bolokoli be se ka na ni musoya dogoyali walima a noroli ye, min kasaara ka bon furu konɗo sanko muso jiginto. O geleyaw te dowers ye joli keneyacogo ko. Jolifon daw be muso nefela minenw geren walima k'u dogoya walima k'u noro.

Bolokolila numumuso be se ka sara warije la walima no, situlu ani she.

Ɗamabugu musokorɗa in ko k'u ka mara musoyefugew bolokobagaw ka dogo, nk'ulu y'u do ro kelen ye.

Kumi

Kumi dugu npogotigi bolokolikela ye musokoronin do ye, min y'i bolo bo baara la kabini tumajan, bawo a si janfara

A y'a ka boloko muru di a denmuso ma. Ale k'a furadama, a ma son ka musoyefuge boloko, bawo o ye yerefaga de ye. Nka muso minnu b'a ke, olu be bakoron jini bolokoden yefuge somogow fe. A ko npogotigi fiyento fana bolokoli b'o cogo la.

Kumi musokorɗa fana y'a jira ko musomanninw be sigi negge korɗo sanni u si san 7 ce. Nka dugu daw b'u dafe minnu be npogotigiw boloko san 13 ni san 14 ce.

Bolokoli keli jona yamaruyara silameya diine de fe, bawo o y'a jira ko ni npogotigi sara k'a sorɗo a ma boloko, a dogolen walima a sujugu be taa lahara.

Kunnafoni werew

Kolokani numumuso bolokola do ce y'a jira ko n'i y'a ye sungurunkorɗaw te boloko bilen, bawo hine b'a la, wa u kulekan n'u kasikan fana ye maloya y'u somogow bolo. O de kason npogotigiw be boloko sisan u dogomannin.

An ye numumuso ni jelimuso bolokola fila minnu kunben Kolokani, k'olu y'a jira k'u te tubabu wale foyi don u ka bolokolila. Olu ma bo an ka laadala bolokoli sira kan halisa. A jirala ko bolokoli la, bolokoden sen man kan ka maga numumuso bolokolila la. O wale konnen don Kolokani mara konɗo.

Bolokoli mana ban, dogosi man kan ka maga kerekun (musoya nunkun) walima marakise tigelen na. Du musokorɗa do de b'o ta, ka t'a fili jinedirge konɗo. Ni jine caman y'o sogobu tigelen in dun, bolokoden musoman den folo be ke ce ye.

An ka taama y'an lase dugu do la, min togo ko Kanika. An ye ci bila Kanika numumuso bolokola ma, tile 5, sanni an ka taa. Kanika ni Kolokani ce yee kilometaɗe 120 ye, a be Banamba kubeda fe. An ye Kanika sira mine dogonfe fajirida. An y'an jo sira fe ka numumuso bolokola demɗabaga do ta Boron dugu konɗo. O don tun ye Boron dogodon ye, n'o be ben alamisa ma. Boron ni Kanika ce ye kilometaɗe 6 ye.

An selen dugu konɗo, an y'an nesin alimami ka so ma, ka t'a sor'o bora.

Nka an y'an nakun nefo a furumuso ye, n'o ye npogotigiw ka bolokoliko ye. O kibaruya gansera dugu seleke naani bee la, nka o n'a taa bee, selifana temennen ko de kera denba folow boli ye n'u ka bolokodenw ye.

Baasi foyi tun t'o la, k'a masoro waati fila min be bolokoli

la o yoro ninnu na, o ye sogomada ni wulada ye. A dagalen te bolokoli ka ke tilegan nanaana fe, bawo o basibon ka jugu.

Npogotigiw minnu ka bolokoli kera an nena

O don, npogotigi 10 de sigira nege koro. Baw ni momusow mana se ni npogotigininw ye numumuso ka so da la, u b'u jo n'u denw ye. O bolokoli kera du negen de kono. Sanni a ka don negen kono, bolokola b'a fo denbaw ye :

"N bolo fila be n ko aw ye". A be yaafa nini u fe. Musokoroba do tun be npogotigininw lankolonw ladon jogon ko, kelen-kelen negen kono. U baw jolen don kenema, k'u makono.

Demebaga ye den folo lad'a kakan duguma, k'a bolow dere n'a senw ye, k'a worow waga n'a bolo fila ye. Sanni a k'a ka baara ke, numumuso be kilisiw k'a ka boloko muru la folo, walasa ka subagaw ni naganw gen ka b'u kerefe.

A be woro bil'a da, k'o nimi, ka tila k'o ji tu bolokoden folo musoya kan.

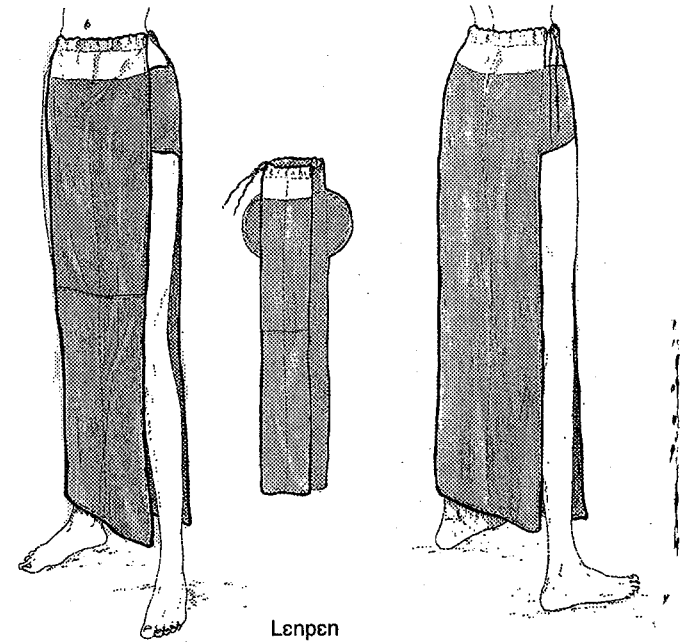
O ko, a be marakise mine a numankurun bolonkoni fila ni jogon ce, k'a tige caron ni muru ye. O mana bo yen, a be nefela daburunin fila mine, k'olu kelen-kelen tige.

Npogotigi folo min bolokora, u y'o lasigi banuwarifaji kono ka donin ke. O waati y'a soro K. C. be ka temen n'a ka baara to ye.

Npogotigi filanan ye folo sigiyoro ta, o y'a soro u y'o labo ji la, ka pudurumugu finman ni misibo do jogaminen k'o ka joli la.

Numumuso bolokolila be soro ka lenpen sir'a la.

Npogotigi woro bolokora jogon ko nin cogo la, k'u sigilen to duguma. U kelen-kelen be ka joli kora banuwariji la, o ko ka laadala fura k'u la.

Lenpen

Solimadenw mana bo negen kono, ka n'u baw kerefe, numumuso b'a bolo da u kelen-kelen bee kun na, ka kilisi t'u kunkolo kan.

O ko, a b'i kan korota k'a jira mogow la, k'ale tilala a ka baara la, nka kojugu were mana se bolokodenw ma, o ye subagaw no ye.

Denbaw bee y'u ka wari sara.

Ne taatuma, npogotigi fila nana tugun. An seginn'an ko ka n'olu fana bolokoto laje.

Npogotigi minnu boloko la an nena Kanika dugu kono, u bee tun si be san 2 ni san 4 ce.

An seginto, an selen Boron dugu kono, numumuso ye denyerenin kalo kelen do boloko yen negen kono, k'aka laadala fura k'o la, o ko ka temen n'a ka sira ye.

Danma fen wɛrɛw

Bolokolila :

Ne ka foli la, an ni bolokolila min tun bɛ ɲɔŋɔnfɛ, o ye Kolokani numumuso bolokola dɔnnenba dɔ buranmuso ye, min y'a jira ko muso ka dɔŋɔ Kolokani dugu kɔnɔ, ale ma min sigi nɛgɛ kɔrɔ ani Bɛlɛdugu dugu caman. A si janfara minke, a y'a ka bolokoli muru d'a denke muso ma.

K. C. ye numumuso bawalanin ye, min si ye san 30 ye, n'a ye san 4 dɔrɔn ke bolokoli la. A ye tɔŋɔ sɔrɔ k'a ban, bawo hali yɔrɔjan mɔŋɔw bɛ wele bil'a ma. A y'a jira k'ale b'a ka bolokoli ke laadala sira de kan. Fɛɛɛ kura fansi man d'a ye, a ka baara la : a tɛ lamu fɛ sanko dɔŋɔtɔrɔ furaw.

Sara :

K. C. ka sara ye :

- dɔrɔmɛ 120 den kelen,
- ɲɔ mure 4,
- farafin safunɛ kun kelen,
- filen kelen,
- galama kelen.

Nk'a y'a jira ko gɛlɛya dɔw bɛ bolokoli la, minnu b'a musa-kaw caya, i n'a fɔ :

- seginni mana ke muso min marakise (kerekun) tigeli kan, k'a bɛɛ bɔ yen, dɔrɔmɛ 200 ni taafe kelen y'o sara ye,
- yefugemusɔ walima ngɔnbelemusɔ bolokoli sara ye bakɔrɔn kelen ni she kelen ni dɔrɔmɛ 200 ye. Bolokolila bɛɛ tɛ sek'o muso suguya ninnu sigi nɛgɛ kɔrɔ, barisa farati b'a la.

Olu mana boloko ni muru ye, o muru bɛ gen torosun wali-ma sisun na, wa bolokoli wɛrɛ tɛ ke n'a ye tugun. Ni bolokoli muru in genna jiri min na, o bɛ ja yɔrɔninkelen, k'a buluw bɛɛ burun. O de bɛ numumuso ka sebgaya jira.

Npogotigi fiyentɔ bolokoli bɛ ke bakɔrɔn dɔ ɲɛna, min bɛ bil'a ɲɛ ka taa n'a ye numumuso bara. Bolokoli mana ban

bakɔrɔn in ni dɔrɔmɛ 200 bɛ ɲi bolokolila la.

Npogotigi teremaw bolokoli sara b'a danma.

Bolokoli don :

Bolokoli bɛ se ka ke don bɛɛ la, marakaw bara. Nka alamisa ni juma bolokoli de ka ca. Nka bamananw bara, alamisa de bolokolidon wajibiyalen don; n'o ma sɔrɔ, a bɛ se ka ke jumadon. Waati min ka ɲi bolokoli la, o ye kalo maɲa don dibi la tuma min na.

Dɔŋɔtɔrɔ siraw :

Numumuso ka bolokoli ɲɛli taamaseere ye joli suranni ye ka bɔ marakise (kerekun) tigelen na. O b'a jira ko kerekun kolo bora; a tɛ se ka falen tugun. Pudurumugu ye basijɔn ye, misibo bɛ joli kenɛya.

Cɛnbugu misali

An seginnen ka bɔ Kanika taama la, K. C. y'a ɲin'an fɛ, o nɔkan alamisa, an ka taa ɲɔŋɔnfɛ Cɛnbugu dugu la, min ni Kolokani cɛ ye kilomɛtɛrɛ 10 ɲɔŋɔn ye.

An y'a segere o dugu la, ka t'a sɔrɔ farafin furakɛla dɔ bara, min dɔnnen don n'a ka kolonkalanin ye.

Musokɔrɔnin dɔw taara n'an ye dugu kerɛfɛ tunin dɔ cɛmance la. Ji tun b'u kun filenw kɔnɔ ani galama ni kɔrɔrimugu taafenin fila.

Musokɔrɔnin kelen ye yɔrɔ dɔ labɛn tunin kɔnɔ, k'o furan k'a jɛ.

Musokɔrɔnin wɛrɛ y'i jo tunin kerɛ fɛ ni mɛtɛrɛ 100 ɲɔŋɔnna ye.

Bolokolila labennen, a ye npogotigi folɔ wele, min si tun bɛ taa san 13 la, n'a kɔŋɔ falen don. A bilasirabaga y'a ka fini b'a la, k'a tɔ t'a kulukutu ye. Sungurun y'i sigi, k'a worow waga.

Bolokolila y'i madon a la, k'a k'i da, k'i seɛnɛ. A demɛbaga fila ye dennin worow dɛrɛ.

Dugu musokoroninw y'a f'a ye, k'a k'i netugu k'a yere ke musokise ni dimi lamineni ye. Numumuso sorola ka kilisi ke woronimita la, k'o woroji tu sungurun kenetintin kan, o ko k'a boloko tow tacogo la.

Bolokoli bannen, musokoroninw ko sungurun ka wuli k'i sigi, k'a senw seeni ani k'u mason jogon na. A kerekun (marakise) min tigera; o joli bonna dingi sennen do kono a kerefe.

Sungurun ma dimi fan si jir'a nekan, a ka farinya koton. Musokoronin y'u ka nisondiya jira a ka kiseya la. U k'a y'u kunnawolo.

Bolokolila ye npogotigi filanan wele min si tun be san 6 ni san 7 ce. O fana bolokora i ko sungurun folo. Nk'a kasi-ra folo, o ko, a neji jora jona. Ale fana taar'i sigi sungurun folo kere fe. Numumuso ye sungurun korobalen ka joli ko ni filen kono ji ye. Basi jora donin, ka tila ka bonni damine. A ye pudurumugu finman k'a joli la, o ko ka situlu k'a la. Musokoroninw jinena ka na ni misibo ye u bolo. Bolokolila ko n'u sera so, u ka misibo fara fura tow kan, k'o ke bolokoden na.

U ye lenpen siri a la ani ka fini do meleke k'a la. O jogonsi kera fitinin na.

Bolokoli bannen, bee seginna u ka dugu la. Solimadenw somogow ye numumuso fana, ka tila k'a sara d'a ma : dorome 200 ni safunekun kelen, bolokoden kelen-kelen bee.

Numumuso seginn'a ka kuma kan : K'ale tilala, nka ni solimadenw ye geleya werew soro tile damado nataw kono, o ye subagaw ka baara ye.

DAKUN NAANINAN

NPOGOTIGI KA BOLOKOLI KASAARAW

Musomannin musoya minenw tilalen don yoroba 3 ye :

- "Oweriw" ye minenw fila, musoyaji be dilan minnu kono ni laadakuruw.

- **Musoya sokonona** : laadakuru be ke den y'ale de kono. Yorob fila b'a la : toronpu fila minnu be laadakuru lase musoya sokonona na. Konomaya waati kono ale de, be denfan lamara; ka tila ka muso deme denwolo la.

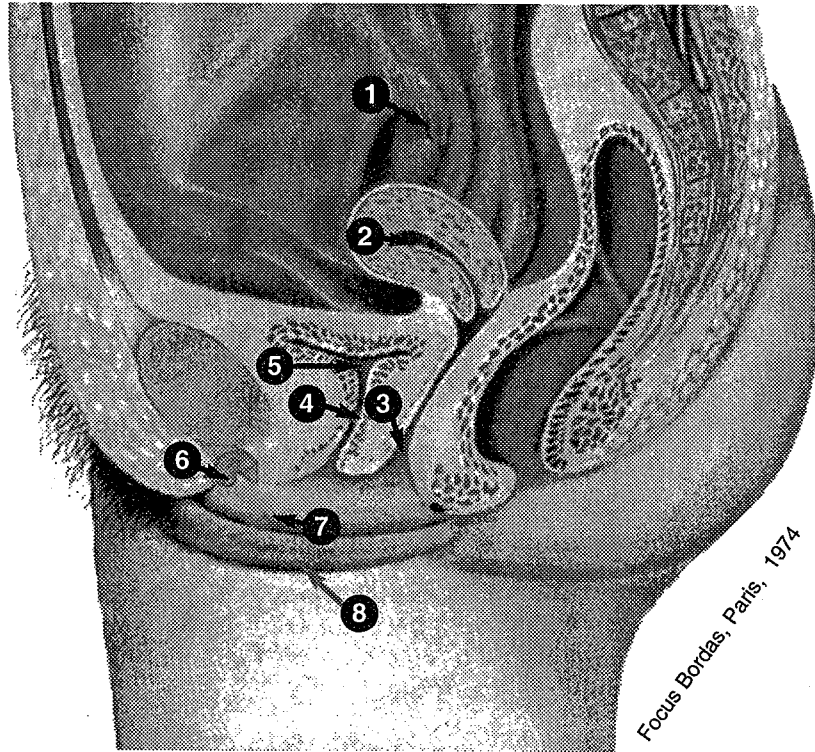
- **Musoya sokonona donda** : O ye wo'ye, ce b'a ceya sor'i min kono, kafajogonya senfe; o temennen ko den be bo ale de fe, a woloto.

Min ye bolokoli kasaaraw ye, dow y'a jira ko ni muso kerekun (marakise) tigera, a be se k'a yere negedali min ke n'a bolo magali y'a musoya minenw na, a b'o nege dogoya.

Kasaaraw n'u geleyaw

Bolokoli fara jolibon sugu o sugu kan, o bee be na ni geleya ni degunw ye :

- yoroninkelen,

① Oweri	⑤ Ɗekenebara
② Musoya sokonona	⑥ Marakise
③ Musoya sokonona donda	⑦ Musoya daburunin
④ Ɗekenesira	⑧ Musoya daburuba

- waati kuntasurun kono,
- waati kuntaala mankan kono,
- walima waati kuntaalajan kono.

Ƴoroninkelen geleyaw :

- *Basibon* : Ale de ka ca, nk'a man jugu o cogoya la. Basi be bon ni marakise (kerekun) kokanna tigersa. A joli caya n'a bonni kuntaala te kelen ye mogow be yoro. Basibon in geleyaw be se ka na ni siran ni jatige ni naalon taali ye, k'a tigilamogo jenamini, k'a fanga ban fo k'a laban ke saya ye. Joli bonkojugu dimi de be siran ni jatige bila npogotigi bolokoden na.

- *Ɗegene ni lawaji sira be se ka jogin bolokoli senfe*, ni den b'a yere firifiri dimi bolo, bawo kirinnan te ke bolokoden na laadala sira la. O joli be se ka ke sababu ye, ka Ɗegeneke banbali bila solimaden na. Ɗegene be til'a 'la sanga ni waati bee, a te se k'a yere mine.

Waati kuntaalasurun kono : (Bolokoli tile 10 folo) :

- *Basibon* : Ni joli ma jo konuman walima joginnida were minnu be se ka npogotigi soro a bolokoto, o be se ka na ni basibon banbali ye, min laban be solimaden fanga ban fo k'a laban ke saya ye.

- *Fenjuguw donni joli la* : laadala bolokoliminen dow nogolen don. O nogow mana don joli la, o be se ka janayi bila bolokoden na walima k'a joli bayelema k'a ke psoni ye min be se k'a faga.

- *Janayi* : O fana ye bana ye, murunsonma noglen be se ka min bila bolokoden na.

- *Ɗegenesorobaliya* (walima Ɗegenekeli ni geleyaw ye). O be soro Ɗegenesira jenini fe, min be npogotiginin bali ka sugune ke konuman. Nka tuma dow, o bana be ban a yere ma.

Waati kuntaalamankan (Kalo wali san damado) :

- Ɗegenesiraw keneyalen ko, bolokolino dow be yelema k'a

ke jolifon kurukurumaw ye, ji be soro minnu kono, i k'u logologolen don.

- *Bolokolino jolifon* fana be se ka npogotigi bolokolen musoya daburubaw noro.

Jolifon mana bolokoden musoya noro, n'a ka laada folow sera, basi te boda soro w'a be wajibiya ka simi, k'a ke jolikuru ye, min dimi ka bon; o temennen ko, jolisu in te se ka bo, fo k'a wopere folo. A tigilamogo ka eregili bee be ke ni dimi ye, min juguya sirilen don a musoya wo bonya n'a dogoyali la.

- *A jirala fana ko negenkesira jolifon be se ka ke balan* ye, sugunke la, min be se ka wolo bana were la.

Ni npogotigi ka bolokoli joli ma fura ke k'a ne walima n'a ma fura ke fiyewu, a be se ka nen ta, k'o ke bana ye, min b'a ka denwolo bali.

Waati kuntaalajan :

Npogotigi bolokoli be se ka jolifonw bil'a biye la, minnu be fa ji ni sogosupiriparaw n'u nogonnaw na.

Bolokoli kasaaraw konomaya ni jiginni waati : Mayiga L. ye Mali "sasifamu" dow nininka o ko la. U y'a jira ko npogotigi sigili negekorɔ, o be se ka geleya minnu lase a jiginto ma :

- den nali sumayali (muso 90 kulu 100 cema),
- musoya ni bokeyoro farali (muso 63 kulu 100 cema),
- musoya ni bokeyoro mana fara, a be geleya don o kalali la (muso 58 kulu 100 cema),
- lawajiw ni bow ni sugunew boli da werew fe (muso 11 kulu 100 cema),
- nefela yoro dow joli bonni (muso 32 kulu 100 cema).

Bolokoli be kasaara minnu lase bolokodenw ma, a jirala, ko mogo faamuyalenw ma ninini bere k'o kan folo.

Dogoro Basheri de ye donin f'a kan Sudan jamana kono.

- A folo ye npogotigi san wolonfila ye, min be siran a yere ma sufe, k'o sababu bo a bolokoli la.

- Filanan ye musocetigi do ye, min si ye san 32 ye. O hakili cawucawura, k'o sababu bo a ka bolokoli jolida la.

- A sabanan be muso min si ye san 30 ye. Hakilinjagami y'o fana soro k'o sababu bo kuru do la, min tun ka bon i ko ntolonin do, n'a bora a ka bolokoli jolifon jukoro, k'a musoya wo datugu.

Awa Camu y'a jira ko bolokoli ye notununbaliw bila muso dow la, minnu b'o degunw n'o torow n'o segenw na halibi. Nka a n'a taa bee, a kerefe mogo dow y'a jira ko musow bolokoli ye nisondiyako ye, hali ni siranfɛn don, barisa ale de be npogotigi balikuya, k'a ke muso ye.

Dogoro Basheri y'a sementiya ko bolokoli ye muso musoya minenw wopereli ye, min ka jugu npogotigi ma kosebe, bawo a b'a farikolo n'a hakili bee tije.

Kafonogonya sira kan, faraje dow y'a jira ko nkalon te min na, bolokoli be muso cekonege dogoya; a be ceko kasa ci dow yere nun na, bawo u te diya foyi don kafonogonya la tugun.

Eli Futu ye jatemine ni segesegeli do ke Sudan jamana kan, ka nesin muso 4024 negewulihake kan, kafonogonya waati. A ka jatemine y'a jira ko musobolokobaliw negewuli hake ka bon ni musobolokolonw ye.

Mayiga L. ye "sasifamu" minnu nininka Mali la, olu y'a jira ko musow ka bolokoli be na ni :

- cekonege dogoyali "sasifamu" 42 keme kulu cema),
- cekodiyaboli (sasifamu 68 keme kulu cema),
- kafonogonya digili muso dow la ("sasifamu" 5 keme kulu cema).

A jirala ko jatemine min kelen file ni ye, o ka kan ka sin-sin Mali kono, walasa ka kunnafoni jonjon soro musow ka bolokoli kasaaraw kan.

Bolokoli nojuguw farikolo la :

- Kafonogonya digili muso la : bolokoli jolifon be se ka musoya wo geren, min be jɛnɔgonya digi (k'a gan) muso la.
  - Bolokoli be se ka fɛnpiriparaw don muso musoya wo kɔnɔ, min be se ka ke sababu ye ka cɛko digi a la.
  - A jirala ko bolokoli jolifon be jolikuru min basigi muso nefela la musoya wo kɔnɔ, o b'a ka laadaw geleya.
  - Musoya yoro dow tigeli be dimi banbaliw lase muso ma a ka laada waatiw la.
- Musow bolokoli dimijuguba yoro ye kuru do falenni ye (marakise) sanfela la.

Bolokoli kasaaraw sariya sira kan

Kiiri fila bolila densomogo dow kan faransi minnu y'u denmusow boloko. Kunnafonisebenw bee y'o lakali a waati la.

- Folo ye npogotiginin do saya ye bolokoli sababu la san 1982 Pari dafela la. A fa jalakira tiribinali fe, bawo a jatera i n'a fo a ma deme don kasaarato do ma.

O kiiri kelen kene kan npogotigi do fana ka bolokoli lakodonna o senfe, nka saya ma bo o la.

- Kiiri filanan bolila Mali muso do kan san 1989, min si tun ye san 26 ye, n'a y'a denmuso boloko san 1984 nka saya ma bo o fana la.

Kiiri minnu geleyara, barisa dakun foyi tun te Faransi sariyasunba la o waati, min be nangili ke bolokoliko la. Halisa faransikaw ma ben folo kan kelen kan bolokoli nangili kan.

Nka Faransi sariyasunba dakun 312 nan y'a jira ko : nangili min b'o kono, k'o be boli mogow kan, minnu mana denmisenw gosi, minnu ma san 15 soro walima karogeleyako werew minnu be se k'o denmisen masinaw jogin, ka joli b'a la.

O nangiliw be se ka ke si kaso ye. Min ye kolosi fana ye,

Faransi sariyasunba dakun 22 nan b'a jira ko hadamaden farikolo yorosi man kan ka tige n'a ma ke ni dogotorow ka jinini ye, o k'a soro fana a tigilamogo yerew ka jen n'a ye.

Hadamaden farikolo yorow fana boli b'a cogo la. Sariya de be nin bee yamaruya.

Faransi sariya dow fana be dogotorow yamaruya ka mogow kofa, minnu be nijuguya wale minnu ke denmisenw na, minnu ma san 15 soro, i n'a fo bolokoli n'a ngonnaw.

A jirala ko bolokoli dabilala (konna) Sudan ni Suwedi ni Suwisi jamanaw kan.

Min ye Mali ye, an be don minn na, i ko bi, sariya si te yen, min be bolokoli kan.

Bolokoli ni sidabana yelemali

N'i sera an ka laadala bolokoli kene kan, i yere b'a ye, ko sidabana jensenni yoro don, bawo numumuso bolokolila be dugu npogotigiw bee boloko ni lamu kelen jolima ye tile kelen kono.

Fen minnu kera bolokoli konni na

Muso nefela noroliko la, Zara Yakubu (san 1434 ni san 1468) y'a jira ko diine sariya foyi te jen ni bolokoli ye. Wa ni saya bor'a la furuce fen fen bolo n'a furumuso bolokoli wali a nefela noroli ye, kiiri be boli o furucew kan.

San 1859, Peneyi y'a pereperelatige ko muso nefela norolikonna ka dese Misirajamana ni Sudan ni Eritere fangasow fe. U y'a baara kebagamusu dow yere dulon san ni dugu ce, fo ka t'u faga.

Angilew kelen ka sasifamu lakoliso folo dayele Karitumu dugu kono, san 1920, n'o ye Sudan faaba ye, olu fana y'u seko ke musow bolokoli ni nefela wo noroli la ka dese.

O waati kelen, Nizeriya ni Keniya jamanaw kono, angile diine mogow ye ko bee ke musow bolokoli n'u nefela wo

nɔrɔli la.

San 1939, dɔgɔtɔrɔ Sayidi Abudaladi ma jɛn ni jɛfɛla wo nɔrɔli ye nka min ye marakise tigeli ye, a k'o ka kan, o bɛ se ka kɛ.

San 1946 waati la, Sudan jamana ye sariya dɔ ta mɔgɔw kama, minnu bɛ musow jɛfɛla wo nɔrɔ. O tigilamɔgɔw nangili tun ye kaso ye, min kuntaala tun bɛ se san 7 ma.

San 1953, Keniya fangaso y'a jini ka musow bolokoli dabila, nka mɔgɔw ma sɔn n'o sariya ye.

San 1955, bolokolila dɔ donna kaso la, Uganda kɔnɔ bolokoden dɔ sata bɔra nɛgɛkɔrɔsigi la.

San 1969, dijɛ jamana hɔrɔnyalɛnw ka tɔnba bolofara min jɛsinnen don kɛnyakow ma, n'o ye "OMS" ye, o y'a jira ko bolokoli n'a jɔgɔnna walew ye laadalakow ye, ale se tɛ minnu na.

Misirajamana minisiriso min ka baara jɛsinnen don foroba kɛnyakow ma, o y'a pɛrɛpɛrelatige ko bolokoli ma dabɔ muso jɛfɛla yɔrɔw bɛɛ tigeli kama; o tɛmɛnnen kɔ, u y'a jini a ka kɛ dɔgɔtɔrɔso la. Nka ni wale in kɛra sann'u k'a dabila pewu, san 1997, desɛnburukalo la.

Donnikɛla caman ye gafe caman sɛbɛn musow bolokoli n'a kɔlɔlɔw (kasaaraw) kan, walasa ka hadamadenw sɔn hakili la, u k'a lajɛ ka walejugu in dabila, ka fɛɛrɛw sigi cogo bɛɛ la a kɔnni kama.

Kunnafonisɛbɛn furaw m'u tɔ tɔ musow bolokoli kasaa-raw n'a gɛlɛyaw kɔfoli la.

San 1982, ɔkutɔburukalo tile 5 kɛr'a sijnɛ fɔlɔ ye, kiiri ka boli maliden dɔ ka, Faransi, k'a sababu bɔ a denyɛrɛnin si kalo saba saya la bolokoli basibɔn fɛ, a ka so kɔnɔ.

Faransi sariya tɛ musow bolokoli k'a danmafɛn ye sariya sira kan. A faralɛn don nijuguya wale tɔw bɛɛ kan, i n'a fɔ denmisennin min ma san 15 sɔrɔ, o farikoloyɔrɔ dɔw tigeli ani a jogini. Faransi nangili sariyansunba dakun 312 nan

bɛ musow bolokoli ni nijuguya wale tɔw bɛ nangi cogoya kɛlɛn na.

Musow jɛfɛla yɔrɔw tigeli n'u nɔrɔli ni bolokoli kɔnnɛn don Suwɛdi ni Suwisi jamanaw kan.

Afiriki pɛresidan caman kumara musow ka bolokoli gɛlɛyaw kan, k'a jini a ka se ka dabila. Fangasow bɛ kangarida la su ni tile lajɛw sɛnfɛ ani arajow ni telewisɔnw na.

An bɛ don min na, i ko bi, Mali b'a yɛrɛ la, sanga ni waati bɛɛ, musow bolokoli silatunnuni wale la.

Musow bolokoli ye wale ye min bɛ kɛ dijɛ seleke naani bɛɛ la, wa bolokoli laada in bolila muso miliyɔn 80 jɔgɔnna de kan.

Sɛbɛnni caman kɛra musow ka nɛgɛkɔrɔsigi kan, minnu bɛ se ka jate jinnkali caman jaabiw ye.

O jinnkali fɔlɔ ye : Mun na musow bɛ boloko ?

A jirala sɛbɛnw jatɛminɛ sɛnfɛ ko kun fila de bɛ musow ka bolokoli la :

- Fɔlɔ bɔra Mansasolomanni ka jamana n'a kɛrɛfɛ taw kɔnɔ, silamɛya diinɛ basigilɛn don minnu kɔnɔ.

- Filanan bɔra farafinna jamanaw kɔnɔ, n'olu ta yɛ siyaw ka laadalako ye.

Bolokoli bɛ bilakoro ni npogotigi bolokobali kɛ balikuw ye, walasa k'u ka hadamadenya dafa. A bɛ bilakoro kɛ cɛbakɔrɔ ye, k'a fara cɛw kan; ka npogotigi kɛ muso ye.

Mali kɔnɔ, fɔlɔ bolokoli tun bɛ kɛ kabini an benbaw ma tuubi. Nka bi, furance t'o laada kɔrɔ ni silamɛya ta cɛ bilɛn. An bɛ se k'a fɔ yɛrɛ ko bolokoli kɛra i n'a fɔ silamɛya diinɛ wale.

O n'a taa bɛɛ, dugu dɔw ma sira kɔrɔ bila, nk'o duguw man ca. Sisan mɔgɔ caman bɛ bolokoli kɛ ten, k'a sɔr'u t'a kɔrɔ dɔn. Min b'o sɛmɛntiya, denyɛrɛninw bolokoli de ca sisan, ka sɔrɔ dunun ni bala ma taa, sanko farifaribila. Sisan, mɔgɔ caman

be bolokoli ke, barisa u ne be tow la k'a ke, n'o te laadako ni diinsko te jate bilen.

Min be se ka fara folen in kan, o ye numunmuso ni bolokoli la tow ka soroko ye. Ni bolokoli dabilala, olu tena soroko ke bilen.

Geleya jumen be bolokoli la keneya sira kan ?

Jininiw ni jatemine ni kalanw y'a jira ko kasaaraw be bolokoli la, npogotigiw ni musow ka keneya sira kan.

Yali denmisenw sata be se ka bo bolokoli la wa ?

Dogotorow ma jatemineba ke folo saya kan bolokoli saba-bu la, nka dogotoroso baarakela dow y'a sementiya ko bolokoli kera muso 39 sata ye.

O doron b'a jir'an na ko kojugu don.

O saya ju bora fen saba de la : basibon ni joli tolili ni janyoi.

O temennen ko, muso bolokolen caman be geleyaw soroko u ka konomaya waati n'u jiginni senfe.

Ni y'u jo 100 -100, i b'a soroko 30 b'u la, minnu nefela wo kera jolifon jugubaw ye, u bolokoli senfe. Wa u ka dijelatige to bee konoko, o jolifonw be dimi ni geleya werew lase u ma, u n'u furuce ka kafonogonnya senfe.

Musow bolokoli b'u negenekeyoro banaw caya, ka fiye bila u musoya la, min sababu la a yoro fasaw be magaya, ka nogon bila fo ka se farali ma.

Ce-ni-musoya sira kan, musow ka bolokoli be caman bo u cekonege la fo, ka ta s'a kasa cili ma u nun na, k'a negeb'u la bogobogo.

O n'a taa bee, halisa jatemine ni kalan kerengerennenw ma ke folo, k'an ka folo ninu bee sementiya

Musow surunandonbagaw y'a jira ko musow bolokoli ma dabo foyi kama, n'u mineli te ka di cew ma, u k'u k'u sago ye.

An ka kan ka mun ke musow bolokoli la ?

An ye jatemine min ke, o ye tiye d'an ma ko musow bolokoli ye laadalako ye Mali la koroko ni kun te min na bi tile in na; n'an be se k'a jate musow jankatali wale yere ye, k'a jolida bil'a la min be se ka kasaara caman lase a ma.

O yoro la, an be se k'a fo ko muso ka bolokoli ye fen ye bi, an bee ka kan k'an fanga ke kelen ye ka min kele.

KUNCE KƆRƆFO

AN BE SE KA MUSOW BOLOKOLI KELE COGO DI ?

Gelɛyaba min be musow bolokoli la bi, o y'a jatebaliyaye malidenw fe. Mɔgo minnu b'a ke faratiko ye, o ka dɔgo ka temen mɔgow hake kan, minnu ka mago t'a la. A keli n'a kelibaliya te foyi k'olu la.

A jirala k'an k'a nini Mali kɔnɔ ka hakilina ni feere jenamaw sɔrɔ mɔgow ladɔnniyali la musow bolokoli kolɔlow kan, minnu be se ka baasiba lase u ma u ka dijelatige kɔnɔ.

O hakilina n'o feere n'o kunnafoni jumanw ka kan ka ganse bonya ni karama kɔnɔ; a kana ke jagoyako ye, wala sa denbaya bee k'a don k'an b'olu de ye.

Misali la, bolokoli laada kɔrɔ sira bilali, k'u ke sangalako dɔrɔn ye, o b'a jira ko ji be don ko la cogo min dɔnɔn-dɔnɔn, malidenw be ka hakili sɔrɔ ten, k'a don ko musow bolokoli te wajibiyako ye.

O n'a taa bee, musow bolokoli minelen te sebe la halisa keneya satabili walew baarakeyɔrɔw fe. Bee dun b'a don ko dɔgɔrɔ jɔyɔrɔ ka bon bolokoli n'a ka saaraw kofɔli la.

Jamakulu minnu te segen, u te jine musow bolokoli kasaraw jefɔli la, musow ka tɔnw b'o la. Mali kɔnɔ, musow te k'u to to lajew ni jɔgonnyebaw la, ka mɔgow sɔn hakili la, wala-

sa npogotigiw ka bolokoli be se ka dabila cogo min na, ka d'a geleyaw kan musow ka keneya fan fe.

Keneyereye jekulu dow fana be musow ka tonw kerefe, k'u bolo mɔɔnɔ b'u nɔfe bolokoli keleliko la.

* *
*

N ka hakilijagabo be se hadamadenyakow ni keneyakow jatemineli seben ne 192, 196 ni 198 konokow ma.

N'an y'a laje ji nemajolen na, an b'a ye ko musomannin ka siginegekoro ka di muso minnu ye, o de ka ca, bawo o hake be se 75 ma 100 o 100 cema. Muso 13 jogonna 100 kulu kelen-kelen bee kan, olu b'a fe a ka dabila. Muso 12 jogonna 100 kulu kelen-kelen bee kan, olu be filan-filan na.

O be nefe cogo di ?

Segesegelikelaw y'an deme ni jaabi min y'o la, o ye : "baara kologirin nafamaw waleyali ye an balimamusow kunnafonini n'u sonni ye hakili la jamana seleke naani bee la, walasa u ka dansigi musomannin ka bolokoli laada la. O dun te tile kelen ko ye".

Ne hakili la, muso be yoro o yoro, ce be yen, olu de taalan ye jogon ye. Musow ka ko foyi te ke cew ko. O la sa, ne bolo, musow ni cew bee kunko ye musomannin ka siginegekoro ye. Musow man kan ka feere fosi dabali o siratige la cew jinama, k'a masoro u bee dama ka kan laadala wale in na.

Ne sago ye musow ni cew bee ka bo gafe in nunma npogotigi ka bolokoliko la, walasa an ka jogon bilasira. Musomannin ka siginegekoro kunkun n'a nenjen tomoni be se k'an bee bo fili la, sanko musow, minnu b'a don n'a

lakalili maloya n'a saameya b'u la, ani minnu t'a don, bawo olu caman sigira nege koro kabin'u be sin na; wa olu de da ka c'a kuma la ni bee ye fana.

An ma min faamuya, musomannin ka siginegekoro lagsibagaw de be girin n'u den bilenmanninw walima u balimamusow taw ye ka se bolokolila ma. O ma ke mununmunsaalo banbali ye wa ?

Nka halisa, musow ka bolokoli keleli sira kan, foyi ma ke folo Mali la, bawo min tora o ka ca ni kelenw ye. Musow ka bolokoli keli te se ka sira soro Mali la fo fangaso ka feere kuraw waga bo minnu bena jensen jamana tonkun naan in na, min tijeninow ka bon an denmusow n'an furumusow n'an balimamusow farikolo keneya kan an'u ka dijelatige hadamadenya wale caman..

© Copyright : EDIS
Dépôt Légal Bibliothèque Nationale
Août 98 Bamako (Mali)